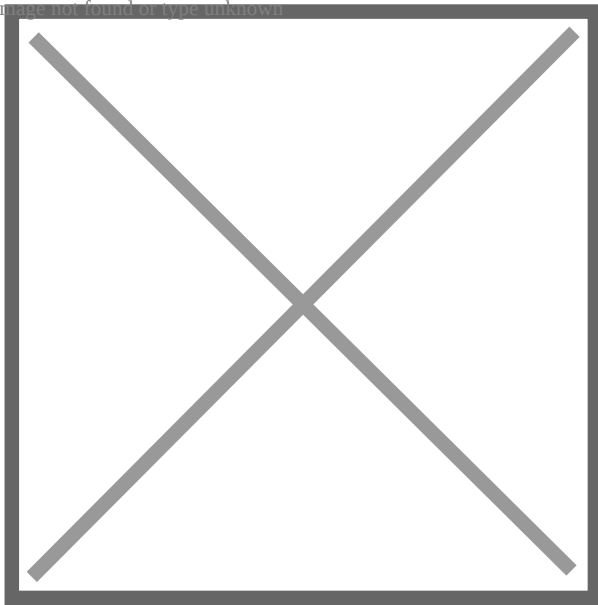

Η έρευνα για την ιστορία του Αγίου Όρους στα χρόνια της απελευθέρωσης είναι σε αρχικό στάδιο (Κρίτων Χρυσοχοΐδης, Ομ. Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών)

/ [Πεμπουσία](#)

Η ανωτέρω σύντομη αναφορά στη υπό εξέταση περίοδο, όπως άλλωστε διαφαίνεται και από τις επί μέρους συμβολές του παρόντος τόμου, πρέπει να εκληφθεί ως μία εισαγωγική οριοθέτηση των προβλημάτων που τίθενται προς έρευνα παρά ως συναγωγή πολύ δέ περισσότερο ως σύνθεση συμπερασμάτων. Και τούτο γιατί η έρευνα για την ιστορία του Αγίου Όρους στα χρόνια της απελευθέρωσης βρίσκεται ακόμη σε αρχικό στάδιο, εφόσον οι πρωτογενείς ιστορικές πηγές που απόκεινται τόσο στα ογκώδη αθωνικά αρχεία, όσο και σε αρχεία κοσμικών και εκκλησιαστικών φορέων εκτός Αγίου Όρους, ελληνικών και ξένων, είναι ακόμη σχεδόν ανεξερεύνητα.

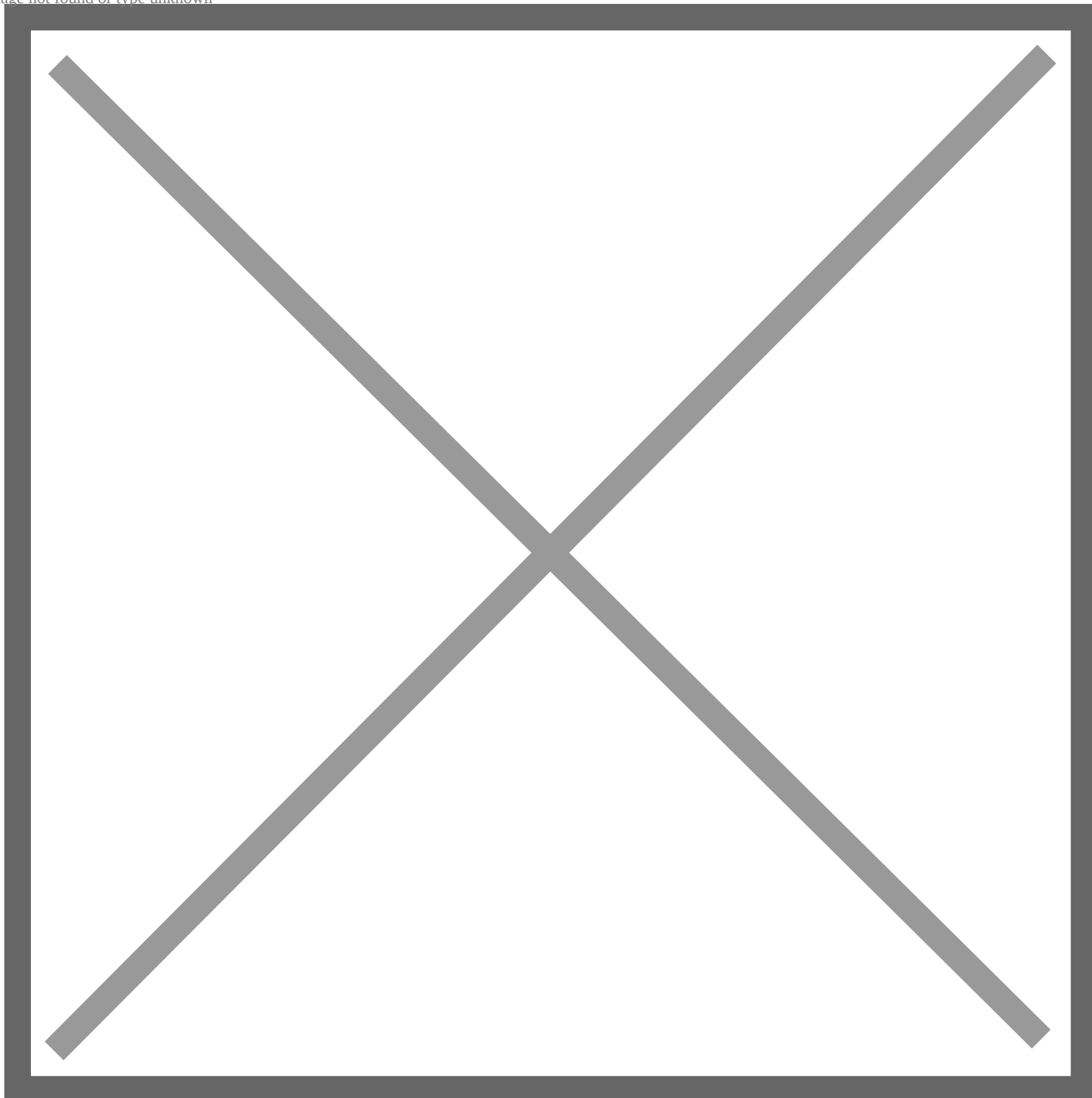
Ελληνικός στρατός στα Καυσοκαλύβια.

Βασικό βοήθημα για την έρευνα της εποχής αποτελεί η περί Αγίου Όρους καταγεγραμμένη βιβλιογραφία ως το 1963 από τον Ι. Doens². Ειδικά για την περίοδο της ιστορίας του Αγίου Όρους πριν και μετά την απελευθέρωση, η καταγραφή βιβλίων, φυλλαδίων, σποραδικών δημοσιεύσεων σύγχρονων εγγράφων και μαρτυριών, που τυπώθηκαν στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου και στις αρχές 20ού και τεκμηριώνουν την υπεράσπιση υποθέσεων του Άθω ή αναφέρονται σε καίρια προβλήματα, συγκροτεί ουσιαστικά ένα corpus δημοσιευμένων πηγών για την εποχή. Με μεγάλη πληρότητα είναι επίσης βιβλιογραφημένες οι δημοσιευμένες νομοκανονικής φύσεως πηγές που χρονολογούνται μετά το 1912³.

Αντίθετα, η έκδοση με συναγωγές εγγράφων είναι περιορισμένη και αφορά κυρίως την δημοσίευση υλικού που σχετίζεται με τη θεσμική ιστορία του Αγίου Όρους⁴.

Οι συνθετικές μελέτες οι οποίες απαντούν σε κρίσιμα αιτούμενα της ιστορίας του Άθω για την υπό έρευνα περίοδο και στηρίζονται στη συστηματική έρευνα ανέκδοτων αρχειακών πηγών είναι ευάριθμες. Οι περισσότερες από αυτές χρησιμοποιούν ως πηγές για την τεκμηρίωσή τους έγγραφα που απόκεινται σε αρχεία εκτός Αγίου Όρους· η αξιοποίηση τεκμηρίων από αθωνικά αρχεία είναι ελάχιστη⁵.

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις αναδεικνύουν την κεφαλαιώδη σημασία των αρχείων που απόκεινται σε όλα ανεξαιρέτως τα καθιδρύματα του Αγίου Όρους (Ιερά Κοινότητα, μονές, σκήτες), για τις ποικίλες πτυχές της ιστορίας του Αγίου Όρους στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

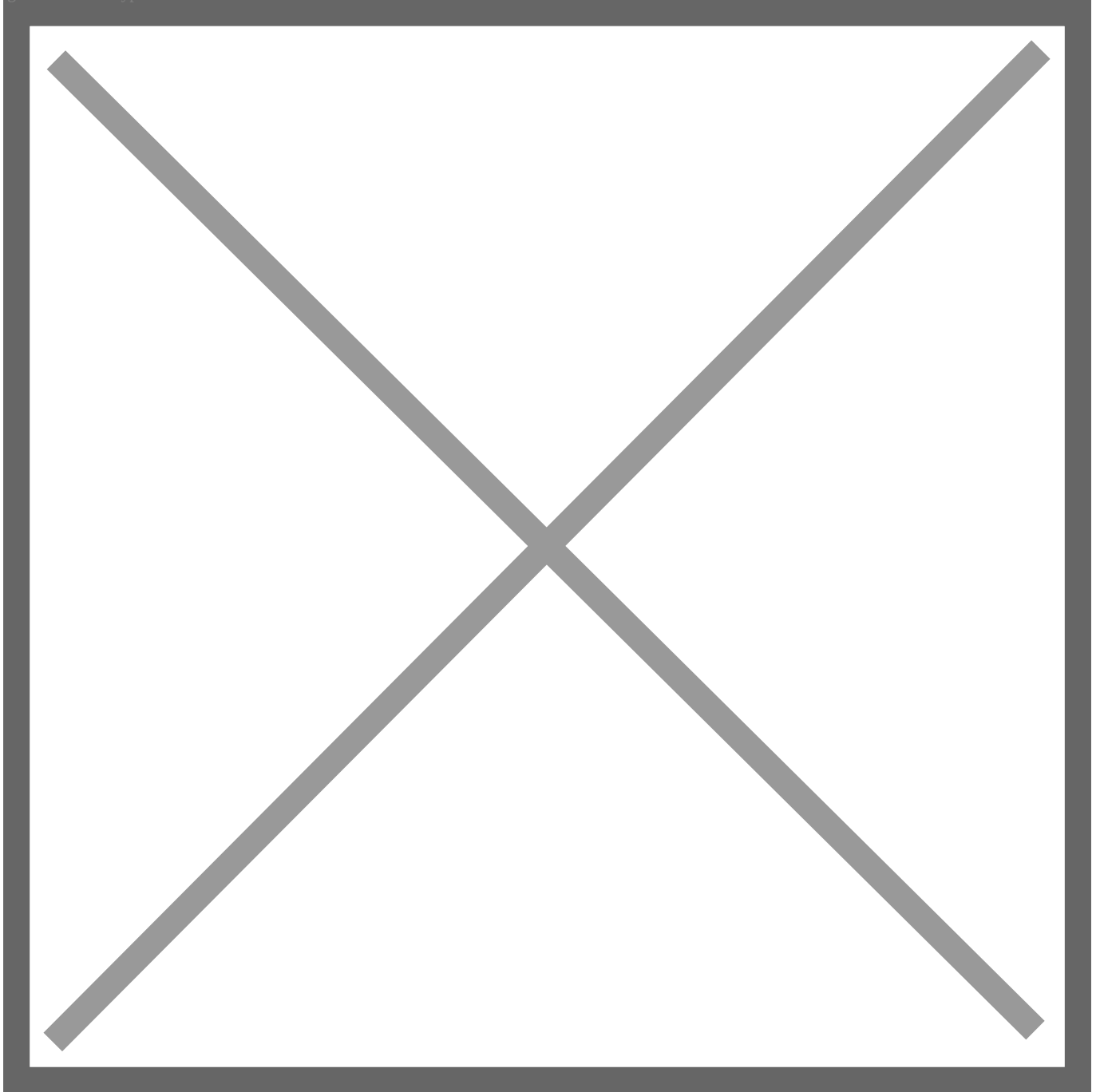

Η Ιερά Επιστασία του Αγίου Όρους 1913. (Αγιορειτική Φωτοθήκη).

Το κατ'εξοχήν όμως αγιορειτικό αρχείο το οποίο διαφωτίζει τα μείζονα θέματα της ιστορίας του Αγίου Όρους στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα είναι το αρχείο της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους. Και τούτο γιατί η Ιερά Κοινότης ως ο κύριος συλλογικός διοικητικός θεσμός της Αθωνικής πολιτείας εκφράζει, παρά τις ενίοτε διαφοροποιήσεις, την συνισταμένη της βουλήσεως και της πολιτικής των μοναχών της, αλλά είναι και ο κεντρικός αποδέκτης των ιστορικών δρώμενων στον «κόσμο»⁶.

Αντίθετα με τις προγενέστερες ιστορικές περιόδους, το αρχείο των δύο πρόσφατων αιώνων (19ου και 20ού) του ιστορικού βίου της κεντρικής διοικήσεως του Άθω είναι ογκωδέστατο και συγκροτείται από λυτά έγγραφα, αρχειακούς κώδικες και οικονομικά κατάστιχα.

Image not found or type unknown

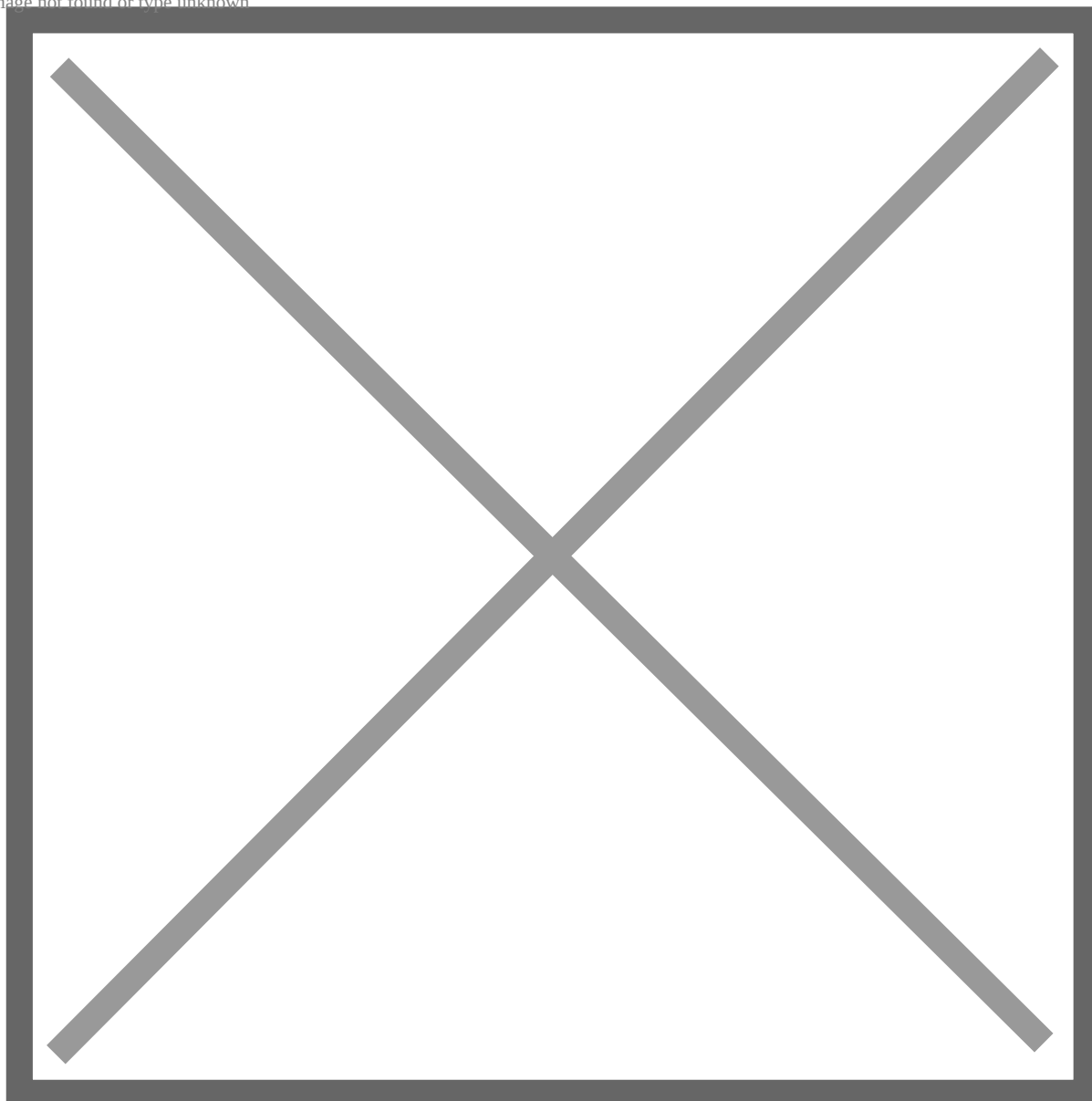
«Ιερά Σύναξη στις Καρυές».

Το πλήθος των τεκμηρίων, που πυκνώνουν εντυπωσιακά μετά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα, μαρτυρεί το ευρύτατο φάσμα δραστηριοτήτων που

αναπτύσσει η Ιερά Κοινότης, την πολυπλοκότητα των υποθέσεων στις οποίες πρωταγωνιστεί, αλλά και το σύνθετο των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο Αθωνικός μοναχισμός κατά την περίοδο των μεγάλων ανακατατάξεων στη Βαλκανική. Συγχρόνως αποτυπώνει τις θέσεις αλλά και τη συμμετοχή των αθωνικών μονών στα δρώμενα της εποχής⁷.

Ως εισαγωγή για τη συστηματική έρευνα της περιόδου, η οποία ταυτόχρονα υποδεικνύει την ανάγκη αναλήψεως στοχευμένων ερευνητικών πρωτοβουλιών, ακολουθεί η επισήμανση κεφαλαιωδών ενοτήτων του αρχείου της Ιεράς Κοινότητος, με αδρομερή περιγραφή του περιεχομένου και της σημασίας του για την έρευνα.

Κορμό του αρχείου της Ιεράς Κοινότητος αποτελεί η σχεδόν αδιάσπαστη χρονολογικά σειρά που συγκροτούν οι ογκώδεις Κώδικες Πρακτικών των συνεδριάσεων της Ιεράς Κοινότητος. Μέσα σε αυτούς καταχωρίζεται σχεδόν το σύνολο των παντοίων αποφάσεων του συλλογικού σώματος της Αθωνικής πολιτείας και αποτυπώνονται οι κοινές θέσεις σε μείζονα και ελάσσονα θέματα.

Ιερά Κοινότητα. (Αγιορειτική Φωτοθήκη).

Τα πρακτικά συνεδριάσεων του Κοινού άρχισαν να τηρούνται από το έτος 18798, αν και σε παλαιότερο κώδικα του 19ου αιώνα, που χρονολογείται από το 1847 (Κώδιξ Πρακτικών αρ. 1), καταστρώθηκαν πράξεις σχετιζόμενες με οριακές κυρίως διαφορές μεταξύ μονών⁹. Η σειρά των Πρακτικών συμπληρώνεται με τους Κώδικες Πρακτικών των εκτάκτων διπλών συνάξεων, που συνέρχονται για να αντιμετωπίσουν μείζονος σημασίας θέματα και χρονολογούνται από το 1887 και εξής¹⁰.

Οργανική συνάφεια με τα Πρακτικά έχουν οι εγκύκλιοι της Ιεράς Κοινότητος (από το 1837 και εξής). Απευθύνονται αποκλειστικά προς τις μονές και κοινοποιούν τις αποφάσεις των συλλογικών διοικητικών σωμάτων (Ιεράς Κοινότητος, Δισενιαυσίων Συνάξεων, εκτάκτων Διπλών Συνάξεων). Ταυτόχρονα, ενημερώνουν για τις

αποφάσεις και τις ενέργειες των ελληνικών αρχών που αφορούν τον Άθω αλλά και ειδικότερα τις επί μέρους μονές, λειτουργώντας ως ένα είδος εσωτερικής διοικητικής εφημερίδας του Αγίου Όρους¹¹.

2. I. Doens, *Bibliographie de la Sainte Montagne de l' Athos, Le millénaire de la Sainte Montagne de l' Athos*, τόμ. 2, Chevetogne 1964, 337-495 (ανατύπωση αυτοτελώς, Άγιον Όρος 2001).

3. + I. Doens – Χ. Παπαστάθης – Κ. Παπαγεωργίου – Δ. Νικολακάκης, *Νομοκανονική βιβλιογραφία Αγίου Όρους (1912-2000)*, Άγιον Όρος 2007 [συμπληρωμένη και επηξημένη έκδοση του: I. Doens – Χ. Παπαστάθης, «Νομική βιβλιογραφία Αγίου Όρους (1912-1969)», *Μακεδονικά* 10 (1970), 191-242].

4. Βλ. ενδεικτικά: Δ. Πετρακάκος, *Νέαι πηγαί των θεσμών του Αγίου Όρους, Αλεξάνδρεια 1915* (φωτ. ανατύπωση με εισαγωγή Χ. Παπαστάθης, Θεσσαλονίκη 2011). Χ. Κτενάς, *Άπαντα τα Αγία Όρει ιερά ιδρύματα και αι προς το δούλον Έθνος υπηρεσίαι αυτών*, Αθήνα 1935 (το έργο συμπεριλαμβάνει σημαντικά για την εποχή έγγραφα). Ν. Παπαδημητρίου-Δούκας, *Αγιορειτικοί θεσμοί 843-1912/13*, Αθήνα – Κομοτηνή 2002 (*Forschungen zur Byzantinischen Rechtsgeschichte, Athener Reihe* 13).

5. Αναφέρονται ενδεικτικά δύο παλαιότερες και δύο πρόσφατες μονογραφίες: Α-Α. Ταχιάος, *Το γεωργιανόν ζήτημα (1868-1919)*, Θεσσαλονίκη 1962. Κ. Παπουλίδης, *Οι Ρώσοι Ονοματολάτραι του Αγίου Όρους*, Θεσσαλονίκη 1977. Δ. Μουζάκης, *Το Άγιον Όρος κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου*, Αθήνα-Κομοτηνή 2008. Lora Gerd, *Russkij Afon 1878-1914 gg. Ocerki cerkovno – politiceskoj istorii*, Μόσχα 2010. Βλ. Και Lora Gerd, *Konstantinopol i Peterburg. Tserkovnaya poliitika Rossi na pravoslavnom vostokye (1878-1898)*, Μόσχα 2006, 309-359.

6. Για το αρχείο της Ιεράς Κοινότητας βλ. συνοπτικά Κ. Χρυσοχοΐδης, *Το ελληνικό αρχείο του Πρωτάτου, στο Κειμήλια Πρωτάτου*, τόμ. Α΄, Άγιον Όρος 2000, 147-167 και 305-308.

7. Το 1993, με εντολή και ευλογία της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους, το Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος, υπό την επιστημονική ευθύνη του γράφοντος, ανέλαβε το έργο της επισημάνσεως, ταξινομήσεως και κεφαλαιώδους καταλογογραφήσεως του Νεώτερου Αρχείου της Ιεράς Κοινότητας (19ος-20ός αι.). Προσωρινός κατάλογος του αρχείου συντάχθηκε από τον γράφοντα και κατατέθηκε στην Ιερά Κοινότητα: Κ. Χρυσοχοΐδης, *Το Νεώτερο αρχείο της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους. Συνοπτική καταγραφή*, Αθήνα 1993 (δακτυλόγραφο). Προηγήθηκε η δημοσίευση των επιτομών των εγγράφων του

παλαιότερου αρχείου του Πρωτάτου, το οποίο όμως περιλαμβάνει και ικανό αριθμό εγγράφων και καταστίχων που χρονολογούνται στον 19ο αιώνα [Χ. Γάσπαρης, Αρχείο Πρωτάτου, επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων (Αθωνικά Σύμμεικτα 2), Αθήνα 1991].

8. Ο Αλέξανδρος Λαυριώτης – Λαζαρίδης (Έγγραφα Αγίου Όρους της μεγάλης ελληνικής επανάστασης 1821-1832, Αθήνα 1966, 14) αναφέρει ότι η τήρηση πρακτικών από το έτος 1879 οφείλεται στην επίμονη προτροπή του σχολάζοντος στο Άγιον Όρος πατριάρχου Ιωακείμ Γ'.

9. Αρχείο Ιεράς Κοινότητος Αγίου Όρους (εφεξής ΑΙΚΑΟ): Κώδικες Πρακτικών Ιεράς Κοινότητος: Κώδ. αρ. 2 έως Κώδ. αρ. 6.

10. ΑΙΚΑΟ: Κώδικες Πρακτικών εκτάκτου διπλής συνάξεως: Κώδ. αρ. 1 έως Κώδ. αρ. 3.

11. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 42 και Φάκ. 120-121.

[Αν θέλετε να διαβάσετε όλο το άρθρο πατήστε εδώ](#)